

Johann Simonius

**ORATIO || DE PRINCIPE || RECTE INSTITVENDO,|| CONSCRIPTA || à || JOHANNE
SIMONIO.|| ... ||**

Rostock: Möllemann, Stephan, 1591

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1697247881>

Druck Freier Zugang

A
M

Illustrissimo Principi ac Domino, Domino
Sigismundo Augusto, Duci Megalopolensi,
Principi Henricorum, Comiti Suerinensi,
nec non terrarum Rostochiensis & Star-
gardiensis Domino, Domino suo cle-
mentissimo.

J. I. b. 1061.

J I b

416.5.

DE PRINCIPE

ET DE INSTITUTENDO

JOHANNES JORDANUS

ORATIO
DE PRINCIPE

RECTE INSTITVENDO,
CONSCRIPTA

à

JOHANNE SIMONIO.

*Feci quod potui: potui quod CHRISTE dedisti,
Improba fac melius, si potes, invidia—.*

ROSTOCHII

Typis Myliandrinis.

Anno cl^o Is XCI.

RECEIPT
OF THE
COUNCIL

RECEIVED
OF THE
COUNCIL
OF THE
UNIVERSITY
OF ROSTOCK
ON THE
15TH
DAY OF
MAY
1671
IN WITNESS
WHEREOF
THE
SAYD
COUNCIL
HAS
SIGNED
AND
SEALD
THESE
PRESENTS
AT
ROSTOCK
THE
15TH
DAY
OF
MAY
1671

O R A T I O
DE INSTITUTIONE
PRINCIPIS.

Regem esse oportere, à quo Rex adolefcens artem difcat regiam, nullum eft dubium. Ita enim in reliquis artibus comparatum eft, ut qui palæftream noffe fatagit, athletas confulat: qui Philofophiam, ad Philofophos animum adjungat, neq; fas eft, equeftrem victoriam à Deo fperare eos, qui equitare non didicerint: neq; qui arcu uti non poffent, hac arte eos, qui noffent fuperare. neq; qui navem gubernare non noffent, optare, ut fe gubernantibus navis falva fit. rectius autem neque ille, neque ifte, neq; hic à quoq; haud difcet aut equitare, aut jaculari, aut clavum regere, nifi à fingularum difciplinarum peritis. Intelligere vos arbitror, auditores humaniffimi, quorū hæc mea evadat oratio: & ut teftatum faciam, videre me, quā ego huic oneri, quod Ætæa gravius efle fentio, imparē efle me agnofcam: & vos ut exorem, benignè audiatīs dicturum me de iis artibus, quas vel Regem, vel regia inftitutum difciplina tractare, veftris dignius efferet auribus, huicq; materiæ magis conveniret. Summam enim confilij mei, quod in inftitutione ILLUSTRISSIMI PRINCIPIS GULIELMI fequor, vobis aperiam: cumq; nec rex, neq; regia fim imbutus difciplina, regia tamen Xenophontæ i Cyri veftigia me legere, & à voce principaliori difcere Principem meum,

A 2

edocbo.

edocebo. Quanquam verò cogitanti mihi de hoc ar-
gumento succurrit, quod Musicus ille oggannienti &
interpellanti cuidam occinuit: an nescis te ultra malle-
um loqui? meo enim me libenter pede ac modulo
metior, quantumq; ad tam sublime & regium argu-
mentum, depromptum ex eo scriptore, quem sua aetas
admirata est, nos quoq; veneramur, eruditionis & in-
genij in me desiderem ipse, libenter agnosco & ingenuè
fateor. quia tamen vos ita mecum statutum habere
confido, curis laboriosis effici, ut ad pulcra & honesta
perveniat, facile apud vos veniam audaciæ meæ in-
venturum me, nihil est quod dubitem. Neq; verò il-
lud me à proposito potuit detertere, quod Gabius qui-
dam monet: non tendenda esse, quæ effici omnino
non possunt. nam si præclarum aliquid sit & hone-
stum, quicquid in eo operis curæq; posueris, id jure
laudabitur, cum turpe sit & indecorum, à rebus hone-
stis & præclaris metu difficultatis absterri: quæ qui-
dem summa est ignavia, ab omnibus cordatis viris a-
cerbè notata. quod extremum ratum habituros illos,
qui partem virtutis esse putant, velle virtute præditum
esse, quicq; in magnis etiam voluisse sat ducunt, omni-
nò mihi persuadeo. Itaque, quod felix & faustum sit,
Cyrum illum cum prophanis, tum sacris etiam literis
nobilisatum, adeoq; divinum Principem, quomodo
imitandum tibi, *PRINCEPS GVILIELME*, proponi
velim, edisseram. Scis enim (quomodo enim te fuge-
re potest?) omnino ad te pertinere, illos, qui eadem,
qua tu nunc, ante te navi sunt vecti, quicq; suis in consi-
liis nihil habuerunt antiquius, nihil prius, quam ut o-
mne studium suum, omnem operam, omnem deniq;
cogitationem in Repub. feliciter administranda defi-
xam

xam haberent, hos, inquam, tuum esse scis revereri, atque ex ijs deligere optimos, quorum consilio utaris, istamq; aetatem ad eorum prudentiam corrigas atque emendes. Quemadmodum autem Homerus in *AGAMEMNONE*, *ULYSSE*, *ACHILLE* & *DIOMEDE* imaginem quandam boni principis coniunctim proponere voluit: Nam *AGAMEMNONEM*, proceritate corporis augustiore in toto exercitu conspicuum, eminerere facit iustitia, sapientia, clementia, moderatione, diligentia in officio: adeoq; qui fuerit,

ἀμφότρον βασιλεὺς ἀρχὸς, καὶ πρὸς τ' αἰχμῆτις.

ULYSSE omnes ingenij vires, consilium, eloquentiam, prudentiam, rerum peritiam tribuit, ut qui complures urbes viderit, varios diversarum gentium mores didicerit, diversa studia coluerit, manus quoq; agriculturæ admoverit, sulcum aratio rectissimum duxerit, herbas incurva falce celeriter straverit. *ACHILLI* addit animi fortitudinem & corporis robur ex omni parte, & quæcunq; alia, quæ ad optimum quemq; bellatorem pertinent, cui & præcipitem atque implacabilem iram, veluti fortitudinis cotem, adhibet, & ardentissimum gloriæ studium, quasi calcar, quo sæpenumero, cum à pugna cessaret, fidibus & cantu incendebatur, quum fortissimorum virorum laudes caneret, tantoq; animi ardore efferebatur, ut cæteros quoq; à congressu Hectoris arceret, ne viri fortissimi cæde ab aliquo fraudaretur, à quo præventus deinde posterior gloria esse videretur. *DIOMEDE* modestiam quandam adhibet, qua venientem iram comprimeret, nemini malediceret, neq; dicto factove protervo noceret: ex qua etiam virtute tibi esset continentissimus, & vino nunquam, nisi in magnis laboribus uteretur. Quemadmodum,

A;

inquam,

inquam, Homerus in quatuor viris illis boni Principis icona depingere voluit: sic Xenophontem nostrum voluisse in uno CYRO Principem prudentem, iustum, bonum, fortem, temperantem, ad incolumitatem civium omnia sua consilia referentem, adumbrare constat. Quam effigiem ut uno intuitu, non secus ac Charon in præclarè editum locum à Mercurio subductus totum hoc theatrum naturæ rerum aspectu uno est complexus, tu quoque PRINCEPS ILLUSTRISIME aspicere possis, *οὐνογεφίαν* quandam Xenophontææ Cyripædias instituemus, unde summa nostrarum cogitationum in nobilissima indole tua informanda patefcer.

Verissimum est, A PRIMA INSTITUTIONE TOTAM HOMINIS PENDERE VITAM. id quod Lycurgus legislator, cum Lacedæmonijs suis oratione persuadere non posset, facto, ut Plutarchus libro de educandis liberis testatur, demonstratum facere voluit. Neminem enim nostrum latere posse arbitror, Lycurgum, quem dixi, duos catulos, ipsædem prognatos canibus, diversa ratione educasse, alterum ad delicias & luxuriem; alterum ad laborem & ventionem, quodamq; tempore, cum frequentes in concionem Lacedæmonij coivissent, admonitione præmissa de vi assuefactionis, duos istos catulos productos, positos in medio patina & lepore emisisse, quorum alter illicò leporem insecutus fuerit, alter in patinam proruerit. Sapientissimum itaq; Persarum fuit institutum, quod à bono publico orî, legibus suis caverunt & diligenter curarunt, NE OMNINO SINT TALES CIVES IN REPUB. SUA, QUI PRAVA ET TURPIA APPETANT. contrà quod videmus fieri in plerisq; civitatibus, quæ permittunt, ut quisque liberos

liberos suos quomodo ipse velit educet, solummodò
præcipientes, ne furentur, ne latrocinentur, nevé in a-
lienam domum irruant, ne pulsant quem fas non sit,
ne stupra faciant, ne adversentur magistratui, atq; ita a-
lia huiusmodi; atq; si quis horum quid violet, ei pœ-
nam irrogantes. Atq; ut illum in civibus impetum co-
hibere, & volantes in mala proclivis animi flammæ
restringere Persæ possent, pulcherrima disciplina pue-
ros suos instituerunt, institutosq; in officio per omnem
vitam retinere studuerunt. quod ut rectius assequa-
mur, paulò altius repetere libet, quæ Xenophon in
libro 1. *paideias* de hac re exponit. Narrat enim
quatuor apud Persas fuisse collegia, in quibus omni-
um ætatum & studia & mores informarentur. Ac
puerorum quidem collegium ait, non tam fuisse of-
ficinam literarum, quàm justitiæ, gratitudinis, veri-
tatis, modestiæ, temperantiæ, & aliarum virtut-
um palæstram. Ut enim apud alias gentes pue-
ri discendi causa potissimum in scholas mittuntur:
*SIC APUD PERSAS IN PUERILI INSTITUTIO-
NE, MAJOR RATIO DISCIPLINÆ, QUAM DO-
CTRINÆ HABEBATUR.* In altero collegio juven-
tus exercebatur quotidiana venatione, ut hoc mo-
do assueheret ad tolerandos militiæ labores. Nam
venatio non sinit hominem ignavo otio languere,
sed cogit tolerare vigilias, famem, sitim, ac sævitiam
tempestatum. In tertio collegio sunt viri for-
tes, qui

Instar apum regem admirantur, & omnes
Circumstant fremitu denso, stipantq; frequentes,
Et sæpè attollunt humeris, & corpora bello
Objectant, pulcræq; petunt per vulnera mortem.

Quar-

Quartum collegium erat cætus grauium senum, erudi-
 torum, præstantium virtute, qui rempub. consilijs &
 legibus gubernarunt. Hæc erat patria Persarum insti-
 tutio, qua Persæ suos liberos ex una classe in aliam
 transferebant, donec vel manu, vel consilio reipub.
 usui esse possent, non secus atq; nunc in Academijs usi-
 tati sunt gradus promotionum, & ordine ab infimis
 ad summos peruenitur. Atq; ad hanc disciplinam cum
 plebei tum maximè illi, qui ad rempub. erant nati, in-
 stituebantur. Præclara enim vox est Vegetij, qua nul-
 lum affirmat oportere vel plura vel meliora scire, quàm
 Principem, ut qui scientia sua omnibus prodesse debe-
 at subditis. Et quam pulchrè Cyrus noster sentit,
 OPORTERE PRINCIPEM DIFFERRE A POPULO,
 non cœnis sumptuosis, non diuitijs, non ignavia, non
 somnolentia, non vacuitate laboris, sed STUDIO RE-
 PUB. REGENDÆ, ET UT NULLIUS IPSUM PIGEAT
 LABORIS lib. I. Unde duobus propositis, quorum
 alter ad imperium esset instituendus, alter ne deside-
 ret imperium, præ hoc illum ad continentiam, quæ
 cum cupiditati cibi, potus & libidinis, tum tolerantia
 vigiliarum, frigoris, æstus & laborum moderatur, as-
 suefaciendum & educandum esse Socrates Xeno-
 phontæus sancit. Utinam verò nostrates tum medio-
 cris, tum superioris conditionis homines ad continen-
 tiam iam inde ab incunabilis educarentur! profectò
 æquabilius & constantius se res nostræ haberent, nec
 aliud aliò ferri, neq; mutari ac misceri omnia cerneret.
 Cyrum certè nostrum patriis legibus ita informatum
 accepimus. Unde enim illa encomia? Cyrus fuit vul-
 tu quidem decens, ingenio verò solers, animo gravis,
 sermone cultissimus; sanctus domi; in armis fortis;
 utrobique

utrobique prudens: clemens: misericors: blandus patriæ pater: qui moderatè usus est victorijs, & suavissima bonitate tulit æmulationem Cyaxaris collegæ: iustus: magnanimus: prudens: temperans: continens. Primâ itaq; educationem Xenophon noster in principe requirit, frugi illam, piam, moderatam, in tantum, ut benè informatum esse non dubitet multis, quod dicitur, parasangis præponere natalium splendori. propterea quod summo loco natum esse, commendet quidem Principem populis: verum rectè à pueritia honesteq; omni virtutis, tolerantia & laboris genere institutum esse & exercitatum, maximè eundem deceat, atq; ut rectè gubernet, omninò fieri oporteat lib. i. Agite verò capita educationis inspiciamus. Duo sunt tempora in omni republica diligenter spectanda, pacis sc. & belli. Arma belli, pacis instrumenta sunt leges. Ad utrumq; tempus Xenophon principem informat. quem etsi bellatorem imprimis describit, togatas tamen simul virtutes in eodem deposcit.

SUMMA igitur PRINCIPI LEX & in pace, & in bello PIETAS esto, quæ tùm Deo, tùm patriæ, tùm propinquis cultum tribuit. Et de Pietate quidem in Deum sicut auctor noster lib. i. est, inquit, in secundis rebus pietas colenda, ut in rebus adversis tantò facilius à Deo juvemur, & exaudiamur. et, lib. 8. Est boni principis, imprimis divini cultus constituendû, & constituti exercendi curam habere. & rursus lib. i. Nec certamen seu prælium in bello, nec aliud quippiam maioris momenti aut periculi, in bello vel pace, ante invocatum Dei nomen est à Principe vel Duce tentandum: ID QUOD OMNIUM CAPUT ESSE CENSEO. Pia vox, quam in hominis Ethnici animi

B

mun

mūm descendisse, Machiavellitæ seriō horrescant.
 Quanquam autem & verum Deum, & quomodo sic
 piis colendus ritibus Xenophon ignoravit, eum ta-
 men, quem instituit, Principem tūm gloriæ Dei pro-
 pagatorem & defensorem, tūm divini nominis cultor-
 em requirit. quod utrumq; quā seriō Jehova ab il-
 lis, quos divina in terris gloria ornavit, flagitet, scriptu-
 ra testatur. Erunt, inquit Esaias, reges nutricij tui, &
 reginæ nutrices tuæ, id est, principes & respub: præ-
 beant hospitium & alimenta ecclesiis, & foveant docto-
 res & discipulos doctrinæ de Deo, & artium earum,
 quæ ecclesiæ Dei sunt necessariae. & de invocatione ex-
 pressa sunt mandata Psal. 49. Matt. 7. Luc. 12. 1. Thes. 5.
 Hæc ergo cogitatio verum Principem facit, agnoscere,
 tūm se in gubernatione suâ Dei ministrum: tūm &
 consilia & actiones suas ab unico illo rerum bonarum
 fonte pendere; ideoq; suppliciter rerum omnium suc-
 cessum illum ipsum rogare: quod qui negligit, aut con-
 trā furenter facit, ille non Principem sed latronem a-
 git, diuturnamq; reipub. suæ prosperitatem frustra ex-
 spectat. Pietatem verò erga majores & patriam in Cy-
 ro vehementer Xenophon commendat. etenim cum
 avus Cyri, Astyages, aliquando decumberet graviter,
 nunquam ille discedebat ab avo, neq; ullum lacry-
 mandi finem faciebat. jamq; omnes intelligebant, ip-
 sum valdè metuere vitæ avi. nam & noctu, si quid
 vellet Astyages, primus sentiebat Cyrus, & omnium
 impigerrimè prosliebat ad ministrandum, quacunq;
 in re se ipsi gratificaturum arbitraretur. & ex Medis
 revocatus domum Cyrus dixisse fertur, se abire velle,
 ne quid pater ægrè ferat, neve civitas sibi succenseat.
 lib. 1. Nempè parentes, auctore Platone, rectius colun-
 tur,

tur, donec sunt in hac vita superstites. nec potest illis ul-
 lum præclarior simulacrum poni, quam si senio confe-
 cti similes sibi liberos aspiciant, & ab iis foveantur, ac
 honore afficiantur usq; ad extremum vitæ actum. ho-
 nestissimè quoq; apud eundem Platonem dicitur, ma-
 gis amandam esse patriam quàm matrem: quia patria
 sit numen quoddam. nam bona, quæ appellatione
 patriæ continentur, sunt haud dubiè res divinæ, ut do-
 ctrina religionis, ordo legum, propagatio civium, insti-
 tutio juventutis. Qua autem reverentia prosecutus
 fuerit Cyrus æquales sanguine sibi junctos, id ipse ora-
 tione sua cygnea, quam ad utrumq; filium habuisse
 fertur moribundus, testatum facit, ubi sic statuit: ni-
 hil est turpius quàm non amare fratrem: & contra,
 NIHIL NEQ. MELIUS, NEQ. PULCHRIUS, QUAM
 FRATRI HONESTISSIMAS DARE ATQ. TRIBUE-
 RE. lib. 8. quod præceptum princeps junior imis sen-
 sibus reponat, inq; tota vita exprimere studeat, &
 maximo opere annitatur. nullibi enim plus *à se ipsis*
 invenies, quàm in domibus regum & familijs
 Principum. nam teste Cicerone, quod apud Enni-
 um, nulla sancta societas, nec fides regni est: id la-
 tius patet. nam quicquid est ejusmodi, in quo non
 possint plures excellere, in eo plerumque fit tanta con-
 tentio, ut difficillimum sit sanctam servare societatem.
 tantus enim furor est in cupiditate dominationis, ut
 non dubitet omnia jura divina & humana propter
 principatum violare, sicut ille in Tragoedia in-
 quit: pro regno velim patriam, parentes, conjugem
 flammis dare. imperia precio quovis constant bene-
 cuius rei infandæ in Tragoedijs, historiis, & tota
 vita exempla sunt innumera. Cain nulla sangui-

nis & pietatis reverentia fratrem Abelem furtim obtruncat. Aristobulus rex Judæorum interfecit fratrem. Alexander i. Hyrcani filius, regnum adeptus, post fratrum Aristobuli & Antigoni interitum, in superstitibus fit crudelis: quorum alterum de vita tollit, alterum concessa illi domo privata solio excludit. sic Acisius pulsus est à fratre Preteo. Et quid multis? sicut Geometrae postulata velut concessa sumunt. non enim omnia solent docere, sed postulare ut quædā sibi concedantur, quò facilius quæ volunt explicent: ita Tyranni iustum esse existimant, fratrem regni consortē interficere: hæc causa incitavit Ismaëlem adversus Isaac: hæc armavit Esau contra Jacob: hæc insurgere fecit reliquos fratres in Iosephum. *DII TALEM NOSTRIS TERRIS AVERTITE PESTEM!*

Secunda lex *PRUDENTIA* esto, virtus accurate prospiciens id, quod in unaquaq; actione decet. Hanc inter ~~demagogi~~ boni gubernatoris Demosthenes requirit. & patrum nostrorum memoria, Cardinalis & Episcopus Capuanus, qui legatus fuit ad tres summos in Europa reges, ad imperatorem Carolum, ad regem Gallia Franciscum, & regem Anglia Henricum, cum interrogaretur, quid in singulis regnis eximium vidisset, respondit: in Anglia pulchrum Regem; in Gallia pulchrum Regnum; in Hispania prudens consilium. significare voluit vir ille politus, ingenium Regis, sapientiā consilij excultum, & artibus prudenter imperandi instructum, longè majus decus esse, quàm ipsum Regem, ipsamq; regni possessionem.

Prudentiam ergò in Principe Xenophon ita effert, ut eam in omnes vitæ partes diffundat. nihil enim neque in consilia, neq; mores, neq; actiones, vel in toga, vel in

vel in armis unquam admittere debet Princeps, quod
 sit impium, quod sit frivolum, quod sit falsum, quod
 sit nefarium, & à tanta nominis dignitate alienum.
 Atq; de prudentia armata, postea ubi ad arma descen-
 derimus, agendi nobis erit locus: nunc quædam ex-
 empla hujus virtutis rogata producere ex nostro Xe-
 nophonte fert animus. Sicigitur lib. 2. *FINEM SIBI*
PROPOSITUM UT GUBERNATOR PERPENDAT,
 auctor noster jubet: quæ quidem summa est pruden-
 tia. quid enim dementius excogitari posset? imò fu-
 ror est, jaculatorem habere certum scopum, ad quem
 sagittas dirigat, aut nautam ad secundam navigatio-
 nem velis remisq; contendere: Principem, *CUI PO-*
PULIQ; SALUS ET TANTA NEGOTIA CURÆ, non
 respicere aut cogitare, cujus rei gratia tantas fortunas
 respub. in ipsius gremium transfuderit. Libro igitur
 2. Esse, debet, inquit, hoc Principi propositum, ut suos
 subditos felices faciat, ut iis felicibus uti possit, & ut
 cives subditiq; benè valeant, omninò debet prospice-
 re bonus Princeps. Tùm autem benè valebunt, tum
 felices erunt subditi, si eorum liberi, qui spes sunt, fu-
 turæ semina & urbis, ad rationem sanctè beateq; vi-
 vendi à præceptoribus & morum præfectis, cura prin-
 cipali huic labori & oneri destinatis, instituuntur: si ve-
 teris sanctæq; disciplinæ in benè moratis civitatibus
 Princeps sit custos & assertor lib. 1. si in urbibus nemo
 plura artificia exercere permittatur, sed unus unum
 duntaxat, illic enim artificia sunt & præstantius elabo-
 rata, & magis industria lib. 2. Nec verò parum mo-
 menti ad felicitatem subditorum hoc quoq; confert, si
 in omnes reipublicæ partes diligenter Princeps cir-
 cumspiciat, præcipuè in hæc tria: consilia publica, re-
 liquos

B ;

liquos

Aliquos magistratus, & iudicia. Hic cum unus omnia
 sustinere non possit princeps, adjungit ei Xenophon
 multos oculos & multas aures, id est, multos fidos ho-
 mines, qui verè referant ea, quæ passim fiunt & agun-
 tur, remq; publicam suo consilio fideliter adjuvent,
 lib. 8. nisi enim, ut ait Gregorius in moralibus, per
 consilium fulciatur fortitudo, destruitur: quia quò plus
 se posse conspicit, eò virtus sine moderatione deterius
 in præceps ruit. Salus autem est, ut ait Salomon Pro-
 verb. 11. ubi multa consilia sunt, nimirum si cum timo-
 re & invocatione Dei, à quo venit omnis bona & uti-
 lis sapientia ac felicitas, sint conjuncta. sic Homerus
 pingit regem sedentem inter sapientes & senes consi-
 liarios, cumq; illis de omnibus rebus deliberantem, ac
 sine ipsorum consilio nihil instituentem, vel dicentem,
 h. e. nihil mandantem & respondentem publicè, nisi
 prius auditis eorum consiliis. sic exemplum Davidis,
 (in primo Paralipomenon) communicantis sua consi-
 lia cum præcipuis gubernatoribus populi, admonet
 omnes Reges & principes de vitanda ἰδιοβουλία, Eum
 enim, qui de sua unius sententia omnia gerit, super-
 bum iudico magis quàm sapientem, ut ait Livius lib. 4.
 Decadis 5. Summè autem in CONSILIARIO RE-
 QUIRITUR FIDELITAS ET DEXTERITAS, sua-
 dens pia, vera, honesta, & reipub. salutaria. qualis ve-
 rè fuit Artabanus, vir mente, manibus & pedibus π-
 ρεσβυτης, qualem invenire difficile est. ejus præclara o-
 ratio extat, qua dissuadet susceptionem belli adversus
 Græcos: cujus particulam hùc ascribam: Delibera-
 tione, inquit, iusta & legitima nihil neq; melius neq;
 præstantius inventio. etsi enim optima consilia à for-
 tuna superantur, perinde ut ars gubernandarum navium
 vi tem-

vi tempestatum nonnunquam vincitur, tamen conscientia
 recti consilij præcipua in ærumnis est consolatio. Si
 autem consilium à norma justitiæ discrepat, turpitudine
 conscientiam vellicat, etiam si optatus eventus conse-
 quatur. sic dixit Artabanus, vir consilio & fide in au-
 la Xerxis præstans. contra detestanda est perfidorum
 quorundam consiliariorum perfidia, qui suadent non ea,
 quæ honesta & salutaria esse, sed quæ Principum cupi-
 ditatibus arridere intelligunt: qui illud Harpagi sem-
 per in ore habent: mihi placet quicquid Rex facit. et-
 iam quicquid rex jubet, id erga Deum sanctum, & er-
 ga homines justum est. talis Consiliarius vel potius
 impudens adulator in aula Alexandri Magni fuit A-
 naxarchus Philosophus, qui dixit: omne, quod à Re-
 ge suscipitur, concessum & justum est. *πάν τὸ πρᾶχ-
 θὲν ὑπὸ τοῦ βασιλέως θεμιτὸν ἔστι καὶ δίκαιον*: sed revincitur
 mala mens consilijs suis, & occulta animi produntur
 exitu. nec verò illi sunt probandi, qui ambigua facta
 in deteriore partem flectunt, & levia errata odiosè
 apud Principes exagitant, qualis fuit Menucham in li-
 bro Esther, qui alludens ad affectus domini ex stulto
 rege Ahasueros facit insanum, & oleum igni affundit,
 adeoque in nugis Tragedias agit. atque hi sunt, à quibus
 bonus, cautus, optimus venditur Imperator. Ocu-
 lorum autem Xenophontæorum ex præcepto ipsius
 cura erit, cavere, ut ne illi, qui provinciarum sunt recto-
 res, summum in eas imperium usurpent, neve à re-
 pub: vel à Principe deficient. quanquam utrumque
 quoque impeditur, si adjungantur iis alij, qui sint vel
 pecuniarum quæstores, vel urbium præfecti, & tan-
 quam præsidum provinciarum inspectores, mutuoque alij
 aliorum coricæi. lib. 2.

Impr.

Imprimis verò ad curam tuendi singulas reipub. partes pertinere monet Xenophon, ut inspectores in singulas provincias cum potestate extraordinaria quotannis mittantur, qui dioeceseos statum considerent, subditorum querimonias audiant, ac praesidium consilia intueantur, ac vel emendent ipsi, vel ad principem referant. Illi autem, qui praepositi benè & fideliter commissam sibi provinciam gerunt, aut raro, aut nunquam erunt mutandi lib. 8.

Tertia lex esto *JUSTITIA*: virtus res justas ultrò agens, virtutum aliarum omnium regina & domina: fundamentum regni & regiae dignitatis secundum pietatem perpetuum & immotum. Hujus duo sunt rivi, ab eodem fonte promanantes, justitia universalis, & particularis.

Illam, quae obedientiam legibus omnibus praestat, his verbis Principi Xenophon imperat: Princeps, inquit, inter ipsos subditos leges patrias & conservabit ipse, & ab aliis servari curabit, lib. 8. nam haec est maxima omnium compendiarium via ceteros subditos ad virtutes invitandi, & in officio continendi, *OPTIMA PRINCIPIS VITA*. Unde exemplo compertum est, tales solere in republica esse cives, qualis sit Princeps: & in ea reipub: demum subditos & proceres bonos fore & continentes & strenuos, certum est, ubi ipse summus reipub: magistratus sit talis lib. 8. Disciplinae verò, & legum violatio, imperij quoque ruinam secum trahit, lib. 1. Justitiam verò particularem, quae suum cuique tribuit, vel in distributione omnium rerum inter cives, quae debent, aequalitate Geometrica dividendarum: vel commutatione commerciorum & contractuum Arithmetica, quomodo docuerit Cyrum praceptor,

ceptor, venusta narratione Xenophon demonstrat. Cum enim mater Cyri Mandane ad Persas reverti volens filium secum unâ domum ex Medis abducere cuperet, tergiversantem filium fertur interrogasse, Justitiam, fili, quomodo hîc discēs? cum magistri tui illic sint, tum respondisse ajunt Cyrum: verum, mater, eam novi exquisitissimè. quomodo eam nosti? dixisse Mandanen: quoniam respondisse, me aliis magister præficiebat, quibus jus dicerem, ut jam exquisitè doctum Justitiam. atq; igitur, dixisse, aliquando poenas dedi ob unum judicium hujusmodi. Puer procerior habebat parvam tunicam: hic alterum puerum, qui ampliorem haberet, tunica exuit, eiq; suam induit, sed idem induit tunicam alterius. ego igitur, cum ipsis jus dicerem, decrevi satis esse ambobus, ut uterq; sibi aptam tunicam habeat. sed propterea pulsavit me magister, inquiens: si Judex delectus forem de eo, quod congrueret, sic faciendum esse: sin judicare oporteat, utrius sit tunica, hoc agebat considerandum esse: utrum dominium justum sit: utrum hic, qui vi rapuerit, habere debeat, an possidere, qui vel fecerit, vel emerit. præterea verò agebat: τὸ δὲ ἀνομον, βίαιον, οὐτὸ νόμον ἐν ἐκείλῳ δέει τὴν δικαιοσύνην ψῆφον ἡγεῖσθαι. haftenus colloquium lib. 1. Aequum igitur, non quod nobis videbitur, sed quod lex sancit, Princeps tuebitur. in quo incolumitas regni est posita, lib. 2.

Ut autem justitia hoc proprium habet, ut neminem lædat: ut suum cuiq; tribuat: ut honestè vivat: ita eadem quoq; semper aliquid ex se promit, quod aliis prosit. unde suavitatem liberalitatis, cum erga omnes, tum maximè familiares & domesticos; quorum aut consilio aut manu Cyrus est usus, in eodem miris laudibus

C

dibus

dibus auctor noster effert. ac ut multa in pauca confe-
 ram: quid potest magnificentius de Principe dici?
 quàm quod Cyrus prædicatur *πᾶσιν ἡδυνῆς μετ' ἑαυτοῦ*
ἐν τῷ σπῶντι *ἄν, κακῶ δὲ ἐδυνῶ*, sic potissimam tempo-
 ris partem transegisse, ut omnibus, voluptatis & boni,
 mali auctor esset nemini. Nempè id verè est Princi-
 pis: *NOSSE SUOS*, eosq; quos longo usu probatos co-
 gnoverit, ac fideles, viros item animi sapientia & ma-
 gnitudine nobiles, honoribus, muneribus, & præmijs,
 quæ viris bonis, sapientibus & fortibus debentur; ita
 tamen, ut fines liberalitatis diligenter custodiantur; af-
 ficere. *HÆC EST LAUS PRINCIPIS UNA BONE*
neq; verò laudem tantum meretur *χρηστότης* illa, in
 Principe nunquam satis laudanda, sed hoc quoq; per-
 suasum habeant rerum publ. rectores, nihil esse quic-
 quam, quod subditos magis obsequentes & benevolos
 reddat, quàm cum ipsi rectè & justè imperent, atq; sin-
 gulis reipubl. membris & consilio & reapse non modò
 Principis sollicitudinem, sed & parentis affectum uni-
 cum præsent, lib. 1. ut verè subditi experiantur in eos
 convenire, quod dicitur: Bonum Principem erga sub-
 ditos similem esse debere bono patrifamilias libro 2.
HÆC HÆC EST OPTIMA PRINCIPUM CUSTO-
DIA: EORUM VIRTUS ET SUBDITORUM BE-
NEVOLENTIA. lib. 7. qua quidem conjunctione nul-
 la potest dari harmonia suavior. Talis benevolentia
 fuit inter Augustum & populum Romanum. nam
 Augustus, ut scribit Suetonius, universos subditos
 non aliter quàm membra partestq; sui corporis comple-
 xus est, nec dominus dici voluit, sed pater patriæ, ut
 ipso nomine non potestatem, sed pietatem præ se fer-
 ret. et quàm verè suavis fuerit benevolentia inter re-
 gem Salomonem & populum Israël, hinc intelligi po-

rest, quod non solum rex benedicit populo, sed etiam
 populus vicissim benè precatur regi. Sed & illud vir-
 tutis huius, quæ suum cuiq; tribuit, non postremum
 est munus, in quo ipsa summopere triumphat, verum
 dicere, & calumniis aures tenere clausas. lib. i. in quo
 præcipue Principi elaborandum. nam in ecclesia, in gu-
 bernatione politica, in contractibus, in fœderibus, in
 foro, in judicijs, in accusationibus, in testimonijs, in
 sententijs iudicium, veritatem omninò Princeps inter
 subditos conservabit, & ipse vera pronuntiabit & se-
 queretur. Ecebolos vertumnos, & vel ad principum vo-
 luntates, vel πρὸς τὴν ἀληθείαν religionem inflectentes: Cle-
 ones turbulentos: Istigos seditiosos: Pythios fallaces &
 malitiosos: Hannibales fœdistragos: Sisamnes Δωροφά-
 γος: Critias, & Anytos & Melitos calumniosè accu-
 santes: Jezraëlitas sceleratè sua sententia infontem jugu-
 lantes: tollet, prosterne, in furcam aget, pessundabit,
 anima exuet, excoriabit, adeoq; fumos vendentes peri-
 re faciet fumo. Age verò quid est, quod majori in aulis
 ubertate proveniat, quàm calumnia? mendatium spe-
 ciosum & plausibile, quo deformatur absens, ad minu-
 endam ejus auctoritatem, & ad extenuandum doctri-
 nam vel causam, cujus patrociniū ab eo susceptum
 est. cujus egregiæ & raræ virtutis encomium, Artaba-
 no auctore, si placet, audiamus. ita enim inquit, multa
 quidem sunt, quæ justitiæ è diametro adversantur. sed
 nulla res magis cum justitiā & jure pugnat, quàm ca-
 lumnia. nam is, qui alterum calumniando deformat,
 afficit injuria absentem, qui non potest suæ famæ pa-
 trociniū suscipere. Deinde non minus peccat au-
 ditor, qui calumniæ assentitur, altera parte nondum
 audita. Postremò absens duplici injuria afficitur, par-
 tim quia calumniator falsa de ipso sparsit, partim quia

auditor erroris opinionem concepit, qua existimat eundem esse malum. hinc perspicuum est, tres personas calumnijs implicari, duas quidem injuria lædentes, unam injuria læsam. hæc Artabanus. Verùm quò tetrius est hoc vitium, eò magis cùm in omni vitium in palatijs regum frequentatur. Hanc belluam fuge Princeps, qui ad justitiæ laudem contendis, & quidem non tantum fuge, sed, quantum in te est, fuga. Ut enim Magistratum non decet esse Tyrannum, procedentem sine legitima causa; ita nec Midam esse oportet, habentem aures asininas, id est, qui vel nihil intelligat, vel avidus sit calumniarum, & stultè credat quibusvis fabellis. Plerumq; autem fit, ut Midæ præfò sint duo pessimi & perditissimi consiliarij, ignorantia & suspicio. duæ præcipuæ aularum pestes. Talis Midas fuit Hanon rex Amonitarum, quem falsa calumnia verbis aversum vero credere falsa facit. Ab his igitur consiliarijs irritatus violat legatos Davidis, & sibi totiꝫ regno perniciem attulit.

Quarta lex esto *TEMPERANTIA*, virtus quæ cupiditates cibi & potus, ut sobrietas: dictorum aut factorum, ut modestia: libidinis venereæ, ut castitas moderatur.

Ad *SOBRIETATEM* summum non solum in reliquis hominibus sed in Principe maximè *κειμήλιον*, inde usq; ab ineunte ætate gubernatorem futurum esse exercendum suadet. scilicet ebrietatem maximè dedecere Principem, Cyrum, puerum etiam, introducendo: Percontanti enim Astyagi avo causam, cum regum pincernæ, tradituri cui phialam, ex ea primum paulum cyatho hauriant, idq; manui sinistrae infusum absorbent, quare Cyrus, pincernæ officio ipse fungens, hoc ipsum

ipsum neglexisset, respondit nepos: quoniam metue-
remne venena in cratere mista essent. cum namq; inv-
quit, convivio exciperes amicos natali tuo, satis certo
cognovi, venena Sacam vobis insudisse. qui verò, in-
quit avus, fili, tu hoc animadvertisti? quia profecto, in-
quit, videbam vos & mentibus & corporibus aliucina-
ri. Primum enim quæ nobis pueris non permittitis fa-
cere, ea ipsimet faciebatis. Omnes enim simul vocife-
rabamini, neq; inter vos unus ex altero quicq; intelli-
gebat, etiam perquam ridiculè canebatis, etsi etiam non
audiebatis eum, qui canebat, canere tamen jurabatis
quàm optimè. cum etiam quisq; vestrum vires suas ja-
ctaret, ubi surrexissetis ad saltandum, pedibus consile-
re non poteratis, nedum saltare in numerum potuissetis:
omninoq; obliti fuistis, tu; te regem esse; illi, te
imperare. Ibi inquit Astyages, tuus verò pater, fili,
cum bibit, nonnè inebriatur? minimè gentium, in-
quit. sed quomodo agit? sitiens desinit, neq; ipsi ali-
ud quicq; evenit incommodi. hactenus Cyrus. cui il-
lud Senecæ addo, qui epistola 84. ita inquit: non est
animus in potestate sua, ebrietate devictus. quemadmo-
dum multo dolia ipsa rumpuntur, & omne, quod in
imo jacet, in summam partem vis caloris eiecitur: sic vi-
no æstuante, quicquid in imo jacet abditum effertur, &
prodit in medium: onerati mero, quemadmodum nō
continēt cibum vino redundante, ita nec secretum qui-
dem: quod suum alienumq; est pariter effundunt, tunc
libidinosus ne cubiculum quidem expectat, sed cupi-
ditatibus suis, quantum petierint, sine dilatione per-
mittit. tunc impudicus morbum profitetur & publicat.
tunc petulans non linguam, non manum continet. cre-
scit insolenti superbia, crudelitas sœvo, malignitas li-
C; vido-

vido, omne vitium detegitur & prodit. adijce illam
ignorationem sui, dubia & parum explanata verba, in-
certos oculos, gradum errantem, vertiginem capitis,
recta ipsa mobilia, velut aliquo turbine circumagente
totam domum. tantum Seneca. Redeamus ad Cy-
rum. Idem puer Cyrus apparatus coenae, in qua cum
avo & matre erat, magnificum & sumptuosum, joco
exceptit, praeferebat frugalitatem Persicam epulis Me-
dorum Sybariticis, quod illa simpliciore & rectiori ad
explendam famem via duceret, quod per multas amba-
ges Medii sursum deorsumque vagati tandem venirent.
lib. 1. venter praecipua non audit, poscit & appellat,
non est tamen molestus creditor, parvo contentus est,
si das illi quod debes, non quod potes. Ceterum
singularis deformitas est *HELLUATIO* in gubernatori-
ribus & Rempub. tenentibus, ut in Antonio, Ale-
xandro, Demetrio: ideo Plato scribit in 2. de Il. Car-
thaginenses lege omnino prohibuisse vinum magistra-
tibus. & Plutarchus in libello de Osiride narrat, ante
Psammetichum nullum regem aut sacerdotem Aegy-
ptium vinum bibisse. Quid? quod ebrius ut Cymba
in tempestatibus iactatur fluctibus cupiditatum, & dia-
bolorum impulsione, & tandem sine consolatione
ruit in exitium, ut *ELLA*, filius Belsae, rex Israel, inter-
ficatur ebrius a servo, & heu malum! ruit in mortem
perpetuam. sed parva queror, quando haec sunt maxi-
ma. Majus est malum, major est calamitas, cui deplo-
randae gemitus nulli, nullaque lacruma sufficiunt, quod

Divitias, animam, vires Germania perdit;

Frena nimis laxans luxibus atra suis.

maximam enim partem videre est viros, ex heroica Teu-
tonum gente inter mortales non mortales, deditos ven-
tri atque somno, vitam sicut peregrinantes transire, cor-

pus voluptati prostituentes, animam vitijs onerantes,
quorum vita & mors, Salustio teste, juxta æstimanda,
quoniam de utraq; siletur. nisi quod multos reperias,
etiam ex scholasticis, laudem & nominis gloriam in afo-
tia aucupari, quibus illud Athenæi est cordi: *Nil ventis
dulcius: nam solus est pater, solusq; mater est venter: magistratus? virtus?
legatio? quæ comedis ac bibis, sola hæc habes tua.* cordatiores verò
rectius sentiunt, animam sobriam esse optimam ac sapi-
entissimam. Temperantiam Cyri in verbis & factis ita
commendat Xenophon, ut verbositatem illam, qua Cy-
rus annis pretextatis erat usus, ex discendi cupiditate si-
bi illum conflasse affirmet: ex qua tamen nō audacia ap-
paruerit, verū simplicitas & singularis comitas. Ut
verò tempus provexerit illum unā cum statura ad pu-
bertatem, tū igitur & brevior oratione usum illum,
& voce sedatiorē. pudore item affectum, ut & erube-
sceret, quoties sermonem conferret cum senioribus
lib. 1. Quā verò verē casto animo abhorruerit Cy-
rus ab omni amore libidinoso, ita ut non solum corpus
à scortatione & adulterio pudicum, sed oculos quoq;
ab impudico aspectu continentes conservarit, loquitur
colloquium Cyri cum Araspa, dulce illud, & multis re-
fertur doctrinis, cū suavissimis tū utilissimis. Re-
cusat autem Cyrus videre Abradatae Susorum regis
conjugem Pantheam, qua formosior neq; parentibus
mortalibus nata fuerat mulier, neq; futura erat in Asia:
quantumvis Araspa multis verborum lenocinijs eum
invitaret. ita autem concludit Cyrus: fit, ut, qui ignem
contrectet, non subito uratur, neq; ligna statim flam-
mam concipiant: tamen ego ignem non contingo volens: neq;
*oculos in formosos conjicio. neq; tibi consulam inquit, Araspa, ut hanc ocu-
lis petestatem facias, ut in spectandis formosis, more plusculum trahant.*
sicut ignis contingētes urit, ita formosi eos, qui etiam ex

intervallo spectant, incendunt, ut toti flagrent amore. Hoc factum Cyri probat Plutarchus in libro de audiendis Poëtis: ubi docet, quod, sicut inter pascendum apes florem, capra germen, sus radicem, aliæ bestiæ semen fructumvè captant: ita legendis poëmatibus alius historiam decerpat, alius elegantiae & apparatus verborum inhæreat. qui verò ea, quæ de moribus utiliter sunt disputata, consecetur, cum eo præclare agi, cumq; optimè operam suam locasse. unde subiungit, quemadmodum equos non in cursu, sed ante cursum frenamus, sic debere nos, lectione Poëmatum admonitos, affectus ratione antè occupare & temperare, quàm ad certamen adducamur. sic admirandæ, ait, esse prudentiæ, hominem ad iram proclivem, naturæq; asperum & iracundum, seipsum non ignorare, sed cavere sibi, & declinare causas irascendi, eminusq; se ratione præmunire, ne vel invitus in eam perturbacionem delaberetur. hoc modo & vinosus contra ebrietatem, & adversus amorem ad eum affectum propensus se præparare debet. quomodo, & Agesilaus non passus est sibi osculum dari à formoso ad se accedente, & Cyrus ne videre quidem Pantheam sustinuit; cum contra malè instituti materiam suis affectibus & tanq; fomitem conquirant, ad eaq; ultrò se dent mala, ad quæ periculosè sunt propensi. hæcenus Plutarchus. Proprium autem hominis Christiani decus est castitas, & summum, post veræ doctrinæ agnitionem, ornamentum. maximè verò hac ipsa virtute nihil est, quod majore luce præfulgeat in adolescentibus principibus. qui in arce Phidiæ sunt locati, quorumq; vita inferiorum ordinum schola esse debet. quorum domicilia quasi quædam publicæ sint oportet officinæ virtutis, honestatis,

stas, ingenij, honorumq; morum. sic Drusus Pir-
 blicola suam domum omnibus apertam atq; expositam
 voluit, ut omnes sui cives intelligerent, quæ ratione do-
 mi suæ viveretur. Tanta erat probitatis & innocentiae fi-
 ducia. Sed hæc magis sunt voti quam præcepti. Su-
 perest FORTITUDO, lex suprema; quæ vel invicto ani-
 mo atq; excelsiores magnas gerit, ut magnanimitas: vel
 labores doloresq; ingenti pectore sustinet, ut patientia.
 Atq; quanta fuerit virtus illa Cyri heroica, quæ in de-
 fensione iusta, vel pœna legitima armis & quocumq;
 labore militari juxta vocationem pro repub. pugnat,
 testantur ipsius tùm præcepta, luculenter à Xeno-
 phonte descripta, & de quibus secundo loco tribus
 verbis dicam, tùm facta. Tria enim ajunt esse æ-
~~æquæ~~ heroici bellatoris, quorum primum est, peri-
 tia rei militaris: alterum, prudentia, rectrix consilio-
 rum: tertium, auctoritas. quæ enim quisq; intelligit,
 de ijs rectissimè judicat, ut ait Aristoteles in 1. Ethico-
 rum ad Nicom. deinde bonum consilium vincit mul-
 tas manus. nihil enim valent arma foris, nisi sit consi-
 lium domi. postremò auctoritas retinet milites in ob-
 sequio sine contumacia. Accepimus autem egres-
 sum ex adolescentia Cyrum tria bella necessaria felicis-
 simè gessisse. primū cum avo materno Astyage, de quo
 etsi graves iustasq; pœnas sumere poterat, propter im-
 manitatem Tyrannicam; tamen admirabili & penè in-
 credibili bonitate iustitiam temperavit, alterum bellum
 cum Cræso Lydorum rege ita gessit, ut seipsum in vi-
 ctoria, quod difficilimum est, superasse videatur. cum
 enim Cræsus captivus à militibus ad illum adductus es-
 set, & regem victorem his verbis salutasset: salve ô do-
 mine rex, hunc enim titulum fortuna tibi tribuit;

D

Cyrius

Cyrus humanissimè respondit: salve & tu Croese, quia ambo homines sumus. tertium bellum cum rege Babylonico aliquantò severius gessit, quia capta urbe Babylone Tyrannum interfecit. Hinc Cyrum artem bellandi calluisse constat. quod & vincere noverit, & victoria uti, quod summæ est prudentiæ, & ad comparandam auctoritatem via regia. Tolerantiam verò laborum ecquis in Cyro non miratur? quis enim *ὁ πᾶν διὰ φέρει ἐν πόντῳ ἐργῶν ἀποθυμία ἀνθρώπων*, alacritatem in universum potiore esse duxit oscitantia? Cyrus. quis labores jucundæ vitæ duces esse existimavit? Cyrus. quis laudis amatores necesse habere statuit, quicquid est laboris, quicquid discriminis libenter subire? Cyrus. quis Principem hac arte censuit differre oportere à populo, ut ipsum nullius laboris pigeat? Cyrus. quis Deum labore potius, quam ignavia hominibus negotia conficere ratus est? Cyrus. Cyri animum verè generosum generosus nutrit labor. Cyrus non timuit sudorem. Cyrus æstivo tempore plus solis toleravit, hyberno plus frigoris, atq; si labores subeundi fuerunt, plus subiit laboris lib. 1.

Hæc sunt quæ in rogato Principe requirit Xenophon. quantum quidem nobis licuit ex ejus lectione assequi. quanquam hæc præcepta utroq; tempore & pacis & armorum sunt sequenda.

Nunc ad arma conclamandum.

Immensum hîc video pelagus, & cui enavigando non sufficimus. itaq; littus legere placet. & velut è specula procul intueri, quâ pateat iter. Tria autem periti armorum statuunt esse tempora belli: suscipiendi nimirum, gerendi, & finiendi.

IN BELLO SUSCIPiendo aquitas & maturitas
confi-

consilij præcedere debent, li. 1. nam belli iusti initia à Dei invocatione & post diurnam deliberationem sunt facienda, li. 1. Ut autem de toto bello melius deliberari possit, Principi & suæ & hostium vires, quantum fieri potest, sunt cognoscendæ, li. 2. Sæpius autem in deliberatione de suscipiendo bello cogitandum est, posse etiam ignavum & ignobilem turbare tempus: verum in tranquillum eandem restituere, solius Dei esse. & oratoris præceptum considerandum, quo monemur etiam iniquissimam pacem iustissimo bello anteferre. Deinde sunt in omni republica maxime conservanda jura belli. nam temerè in acie versari & cum hoste manu conferere, immane quiddam, & beluarum simile est. *Æquitas* autem belli iustè suscipiendi ex causa pender & fine. Illa duplex: nempe si vel injuria, jam illata nobis ipsis, propulsatur à nobis, vel amicis sociisque laceissitis, & petentibus auxilium feratur. attamen per feciales tententur prius, quos contra proficiscimur, quàm nulla de officio præcedente admonitione prælio eos aggrediamur. quod usque adeò verum est, ut in ijs etiam servandum sit, qui à nobis perfidè ultro defecerunt, li. 2. Finis est, ut nihil minus in bello sit, quàm bellum, li. 5. aut ut pax quæsitæ inveniat.

Bellum necessarium & pia arma suscepta quomodo geri debeant & indui, porrò videndum. Principiò ergò publica pecunia, quæ non deficiat, paranda est ei, qui fidum, obsequentem, strenuum, præstantemque secum exercitum habere velit, li. 1. Deinde quærendi *DUCEs* & *MILITES*. Dux belli est eligendus, non qui cœnæ sumtu aut voluptatis fruitione, sed maxime prudentia & labore in exercitu ceteros præcedat. lib. 1.

D 2

Hujus

Hujus munus est, non in sola acie instruenda possum, aut locis ad victoriam opportunis capiendis: verum etiam in tuendo exercitu ab inopia, morbis, ignavia, seditione, & eodem ad contentionem virtutis excitando, cohortandoq; lib. 1. Nihil enim est, quod militum obsequium & benevolentiam: in quo potissimum elaborandum est ei, qui diuturnum sperat imperium: magis conciliet Duci, quam ipsius in curandis militum commodis & utilitatibus prudentia, & illius velut communis principis cura & sollicitudo erga milites, eaq; toti exercitui nota & perspecta lib. 1. Multum quoq; valet ad rapiendos in sui amorem militum animos, si Dux una cum militibus ipse militariter cibum capiat, & in laboribus & periculis cum illis versetur, & perseveret: imò si plus istarum rerum, quam milites alij subeat, li. 1. item si benignè distribuat esculenta & poculenta sua, partitioq; ab eo inter milites fiat, aut ad eos viritim vel turmatim e sua mensa missa, vel ut ad coenam iidem cum Duce invitentur lib. 2. si deniq; vel morbo correptos, vel in praelio vulneratos excipiat ipse, foveat, curet, & ipse cum medicis, dum eorum vulnera tractantur, adsit lib. 5. quod ut eò rectius facere possit, privatis pecunijs eum oportet esse instructum lib. 2. Pertinere quoq; ad officium Ducis monet Xenophon, ut sciat, quomodo die noctevè copiae sint ducendae, sive per angustias, sive per latas vias, sive per montes, sive per campos: quomodo castrametandum: quomodo excubiae nocturnae vel etiam diurnae constituendae: quomodo ducendi milites adversus hostes, & ab hostibus reducendi: quomodo ducendi ad civitatem hostilem, aut ad moenia, & ab his reducendi: quomodo paludes transeundi: quomodo

modo cavendus equitatus, quomodo jaculatores vel
 sagittarij: & sibi ducenti explicatis cornibus exerci-
 tum occurrant hostes, quomodo suam illis aciem op-
 ponat: aut ducenti phalangem hostes occurrant ali-
 unde quàm à fronte, quomodo suis copijs contrarijs
 obsistat: quomodo res consiliaq; hostium quàm maxi-
 mè cognoscat, illi suam minimè conditionem ut sciant,
 caveat. hæc Ducem nôsse oportere affirmat. Eun-
 dem ait esse oportere insidiatorem, occultorem animi
 sui, fraudulentum, circumscriptorem, furem, prædo-
 nem, deniq; in qualibet re præstare hostibus. ita tamen
 ut sit interea quàm iustissimus & legum observantissi-
 mus. atq; hæc duo pugnancia ita conciliat, ut jubeat
 Ducem usurpare iusticiam adversus amicos & cives:
 reliqua artificia tùm meminisse, cùm hosti sit incom-
 modandum, ut ei tanquam lupo occurrat, sive rectâ
 sive obliquâ lib. 1. quod si extra eum finem fuerit, aut
 etiam si conditio aliqua cum hoste intercesserit, omninò
 debet Dux observare præceptum oratoris, qui licere
 negat in bello perfidiam in hostem exercere, imò hosti-
 bus cum Regulo persolvere jubet fidem. Milites con-
 scribendi sunt strenui. Strenui bellatores sunt qui
 & certandi laborem, & in exercitu famem & sitim,
 & reliquas belli ærumnas patienter ferre, & absq; fati-
 gatione magna possunt. li. 1. Optima autem exerci-
 tus legendi ratio est, quum vir virum legit. li. 1. Con-
 scriptus miles in officio est continendus tùm præmijs
 tùm laboribus. Nemo enim in bellis strenuus eade-
 re unq; concupivit, solius laudis gratia, sed & commodi
 quoq; sui causa. quare strenui sunt & honore & præ-
 mijs affiendi li. 1. Præmia autem illa ante certa-
 men seu prælium sunt publicè pronuntianda, & pro-
 ponenda.

ponenda cuius militi, præclara gerenti, sive nobili si-
ve plebejo, & quidem si æqualia facinora plebejus mi-
les generoso ediderit, æqualia. lib. 2. Equis verò se
strenuè & dignè in prælio gesserit, imperatoris exerci-
tus, non singulorum militum iudicium esse debet lib. 2.
Otiosum verò exercitum nunquam esse oportet, sed in
eo, ut vel noceat hosti, vel sibi necessaria pareat, vel se
militariter *οὐκ ἔχουσιν* exercent, occupatum li. 1. eaq̃
certamina, quæ ad usum pugnae & prælij postea pro-
desse possunt, præmijs sunt ornanda li. 6. quod ita ani-
mi militum incendantur: contra contemptus frangit
alacritatem strenuorum bellatorum li. 9. Ignavi sunt
eijciendi vel dimittendi. nam hi suo exemplo & iacta-
tione alios depravant, & inficiunt, ut minus quidem
laboris, plus tamen præmiorum petant, quod tenen-
dum quoq̃ est in seditiosis, factiosis, improbis & sce-
leratis, ne ceteros corrumpan. imprimis verò à libi-
dine & scortatione miles omnis est prohibendus. li-
bido enim & amor spurcus sæpè strenuos à bonis car-
pis avocant & ignavos reddunt li. 5. Et quia mili-
tes, ut diximus, sunt magis obsequentes in rerum ne-
cessariarum copia li. 1. idè profecturo exercitui pro
numero dierum, & numero hominum parandus est
COMMEATUS, quemadmodum & ea quæ in itinere
ægrois sunt necessaria; & vel equis, vel mulis, vel
plaustris ferenda li. 6. præficiendusq̃ semper aliquis,
qui in toto itinere illius curam habeat li. 4. Impedi-
menta exercitus vel in medio vel extremo agminis col-
locentur li. 3. in quibus collocandis suis cuiq̃ centu-
riae locus, ac signum, quo dignoscatur, constituendum
est, ut & facilius illius centuriæ milites ex ijs, si quid ha-
bent opus, accipiant & inveniant. Mercatores, qui
neces-

necessaria exercitui afferant, præmijs & privilegijs invitandi, ut castra sequantur li. 6. CASTRA salubri loco sunt capienda, si quibus in locis exercitus est diutius commoraturus, li. 1. in quorum metatione tutissimum est, vallo & fossa castra nostra semper munire, lib. 3. Cum autem profecturus est exercitus, cuique non modo agmini, sed etiam Centurioni suus, quem seruet in proficiscendo, locus constituatur ab imperatore. lib. 6. Noctu proficiscenti exercitui maxime silendum. nam nocturnum iter tutissimum fit per aures, diurnum per oculos: utrumque ramen per præmissos equites & exploratores, lib. 5. Speculatores quidem equites semper præcedant quam longissime possunt, & maturè singula renuncient exercitui. Hi verò equites quoscunque ex indigenis possunt, capiant, & de hostium loco, statu, numero, interrogent, & quam certissima queunt, expiscantur, li. 6. Per exploratores verò fidos, hostis, quamvis longissime absentis, res sunt à nobis cognoscendæ, li. 6. Exploratores optimi sunt Principes viri, non vulgares, qui hostium consilia & ordinem, non tantum vires, videre possunt, ac renunciant, & qui ea consilia nostra duntaxat hostibus referunt, quibus impediuntur ipsorum sana capta & fortia, li. 6. Atque ij exploratores serè apud hostes fidem impetrant, qui in nostro exercitu magni nominis quum essent, ex iusta causa fugisse censeantur, licet nobiscum colludant: utporè si credantur illi à nobis offensi, & indignè tractati, li. 6. vel ij quoque, qui extranei nobiscum palam nondum addicti, alieno, id est, suorum Principum nomine ad hostes eunt, ut in eorum castris versentur, & eos nobis explorent & speculentur, li. 6. Longè autem præstat exercitum in ho-

stili

illi quàm in nostramet agro alere, ut plus illi incom-
 modi, nobis autem minus detrimenti afferamus,
 lib. 3. Multum quoque alacritatis nostris additur,
 multumq; terroris hostibus, cum eos in suo ipso-
 rum agro vel cessantes adoriri, vel advenientes ex-
 spectare audemus, li. 3. Sed celare debemus hostem
 nostrum adventum, atque ut celeretur, aditus nuncio-
 rum occupandi, & quotquot occurrunt, vel capiendi
 sunt, vel retinendi, vel specie latrocinij longissime fu-
 gandi lib. 2. Atq; hic cunctationi nullus est locus,
 sed celeritate utendum li. 5. in eo enim consilio quod
 laudari non potest, nisi sit peractum, duo media maxi-
 mè ad rem gerendam sunt accommodata: celeritas, &
 taciturnitas. nam taciturnitate est opus, ne consilia
 prodantur, & depræhensa in nervum erumpant, seu in
 spongiam abeant. deinde callida consilia, secundum
 Plautum, sunt optima. & traditur interrogatus Ale-
 xander Magnus, qua re maximè subegisset Asiam? re-
 spondisse, parendo Homérico præcepto: *μὴ δὲ ἀνα-
 βαλλόμεν* id est, nihil quod facto opus est differen-
 do. ita enim dixit Homerus: *μὴ δὲ ἢ διὰ τὸν ἀναβάλλω-
 μεθα ἔργον*, non diu differamus negotiū. & Xenophon
 noster in celeritate præoccupandi imparatum hostem
 plurimum momenti ponit ad victoriam lib. 5. quic-
 quid igitur in bellicis rebus repente fit, multum terret
 hostem. Ubi tamen illud circumspectandum, moni-
 tore nostro Xenophonte lib. 4., ne propter hostium
 hæitationem & dubitationem præcipitemus consilia,
 aut aliquid temerè suscipiamus. nam sæpè simulata
 sunt hostium dicta & facta. hic igitur cunctatione est
 utendum, illudq; Epicharmi *ἄριστον* tenendum; Cyril-
 li Apologo comprobatur. Cyrillus enim volens
 mone-

monere, ut non temerè credamus hostibus, hanc imaginem proposuit. Accidit, inquit, aliquando, ut corvus esurientis vulpeculæ miseria moveretur. gallinis idcirco aliquot ad famem utriusq; sufficientibus verba dare cogitans, annuncio, inquit, vobis, gallinæ, maximum gaudium. vulpes enim virginum vestalium ordinem ingressa, dolos, præstigias, & omnem crudelitatem exiit. quare congregimini mihi, ut miraculum hoc spectetis. Peplum enim ferens templum frequentat, & religiosè in choro cantat. Gallinæ persuasæ comitantur corvum, sed inter ambulandum obviam venit Gallus, quem & comitem sibi adjungere satagunt. Sed gallus dolo animadverso gallinis ait: audite me; fatuæ, unà cum ductore vestro ad necem pergitis, si creditis quod vulpes aut corvus quicquam boni in animum induxerint, nocte lucem & luce noctem, quod impossibile est, expectatis. nunquid audivistis sapientis dictum: ad credendum tardus, ad audiendum velox esto. nec mendaci aut adulatori fides adhibenda est. verba enim prius ponderanda & trutina quadam examinanda sunt. denique videtis, quàm stultum sit fallaci corvo fidere: & ridiculum, credere, vulpeculam mores exuisse, aut pellem vulpinam peplo mutasse, & in templo morè virginum cantare. Abest hoc ab ingenio: abest à moribus. Naturam enim expellas furca, tamen usq; recurrit. Hac Gallinæ cùm audivissent, relicto corvo gallum sequebantur.

Cyrillus ita. Hostium ergo res, ut suspectas semper habeamus, utq; meditemur semper, num schematicis politicis aliquid detrimenti subsit, quis non videt? sed videamus reliqua præcepta belli Xenophontæ.

In hostico ingressus exercitus statim omnia cardi-

E

bus

bus, & rapinis & incendijs impleat, ut magnum de se
hosti terrorem injiciat, lib. 5. Equum est tamen in
medijs bellis, ne agricolis & agrorum arationi noceat-
tur, li. 5. Duces hostium, quibus ipse regionis aditus
est commissus custodiendus, sunt in nostras partes,
quantum fieri potest, præter cæteros traducendi, ut ij
aditus primi locorum occupentur à nobis. Adeoq;
quem hostem brevi debellare & perterrefacere volu-
mus, in eum concitemus, & in nostram societatem
contra eum asciscamus oportet omnes, qui illum ex ali-
qua causa insensè oderunt lib. 5.

In acie struenda maximè prospiciendum est, ne no-
stra ab hostibus circumveniri possit, aut ne nostri or-
dines, seu agmina sic inter se procul collocentur, ut alij
alijs laborantibus auxilio statim adesse non possint li. 7.
Imprimis verò in prælio hoc spectandum duci, quæ
sua arma hostium armis, & quam exercitus sui partem
partij hostium opponat, lib. 2. Funditorum quidem,
ferentiariorum, & eorum omnium, qui eminus feri-
unt, magnus est in primum aggrediendo vel fugando
exercitu usus: cominus autem ferientium, & gladijs
rem gerentium usus est in fundendo, profligando, cæ-
dendoq; exercitu major, lib. 2.

Cataphractus quoq; equites, & reliqua hujusmodi
exercitus robora, in acie stare oportet, quæ hostibus
veluti turres inexpugnabiles opponantur lib. 6. Sed
hostis nec totus, sed ex parte collectus, nec aciem ad-
huc instructam habens, sed eam instruens, si qua fieri
potest, adoriendus, ut facilis sit nobis de eo victoria,
lib. 3. Non tamen prælium nisi prius invocato Dei
nomine aggrediendum, quum id feliciter succedere
velimus, lib. 3. neq; ante committendum, quàm cu-
rato

rato à militibus corpore, quantum fieri & res ac locus
& tempus patitur, & confirmatis à Ducibus ipsorum
animis, lib. 3. Ut si publicus nostrum exercitum me-
tus & consternatio de hostium viribus & numero per-
vaserit, is ab imperatore eorum mentibus eximatur
& tollatur, lib. 6. Animorum autem in bello capef-
fendo alacritas est optimum futuræ victoriæ aut feli-
cis exitus prognosticon, lib. 6.

Hostis fugiens persequendus cum firmo equitatu,
& eousq; & quidem celerrimè, & quam primum per-
sequendus, donec sperat se evadere posse, ad despera-
tionem autem non est cogendus lib. 4. Nec verò
victor exercitus in spolijs illius legendis, donec fu-
gientem prorsus profligarit, debet retineri; Sed spo-
lia, imperatoris iussu, ab vno aliquo fido dilecto, & le-
genda sunt, & fideliter servanda, donec ex communi
omnium sententiâ inter omnes diuidantur. lib. 4.
Qui sublatis dextris ex hostico ad nos transfugiunt,
benignè recipiendi & ad Imperatorem ducendi lib. 6.
Qui se in bello aut prælio populi totos & populariter
dederunt, & à nobis capti sunt, commodius ad sua re-
mittuntur, sed omnibus demptis armis: aut in suo a-
gro & sedibus, iusto præsidio è victoris numero impo-
sito, retinentur, quàm vt vel retineantur apud nos, vel
in alienas regiones transportentur; nisi manifesta re-
bellionis ab ijs, in sede & regione sua manentibus, fu-
tura signa cernantur & appareant lib. 4. Idem au-
tem beneficio sunt afficiendi, quo lubentius nobis pa-
rere velint. lib. 3.

Quod si ad oppidum cingendum animum Dux
applicuerit, circumspiciendum ipsi, qua ratione obsef-
sos q̃ maximè terreat & turbet; idq; sit fluminis abdu-

atione, commeatus interceptione, fossarum completionem, munimentorum & praesidiorum ereptione li. 2. Oppida autem tunc facile capiuntur, cum cives convivia agitant, nihil de hostium conatu suspicantes. Dum oppidum capitur, qui extra aedes occurrunt, intermendi; item qui armati in aedibus se celant, nec arma abiciunt, reliquis est parcendum, qui ad victoris misericordiam confugiunt, li. 7. Magnarum & capitalium urbium direptiones sunt, quantum fieri potest, prohibendae. Ante confectum bellum neque dimittendus exercitus, neque dissolvendus, sed retinendus, & ad terrorem hostis & ad nostrorum conservationem, li. 6.

Victus ipse Dux reficiat vires; ne post clades acceptas sequantur subditorum ac sociorum defectiones, quod extremum usu venire, nisi antecedens sit, exemplo demonstrat Hircanorum ab Assyrijs caesis deficientium, li. 4. Quod si exercitui sit hybernandum, Hyberna illa ibi demum commodè collocantur, ubi non modò Duces ipsi, sed & milites & militum famuli, ac imprimis equi tegi tecto, & commeatu abundare possint. Sunt enim durissimi duo hostes, atque à nullo exercitu expugnabiles, ac perinde cavendi fames ac frigus. Quod si nullibi commodè propter multitudinem hybernare possit, exercitum maturè dissolvere praestat, quàm pati ut fame vel frigore expugnetur, li. 6.

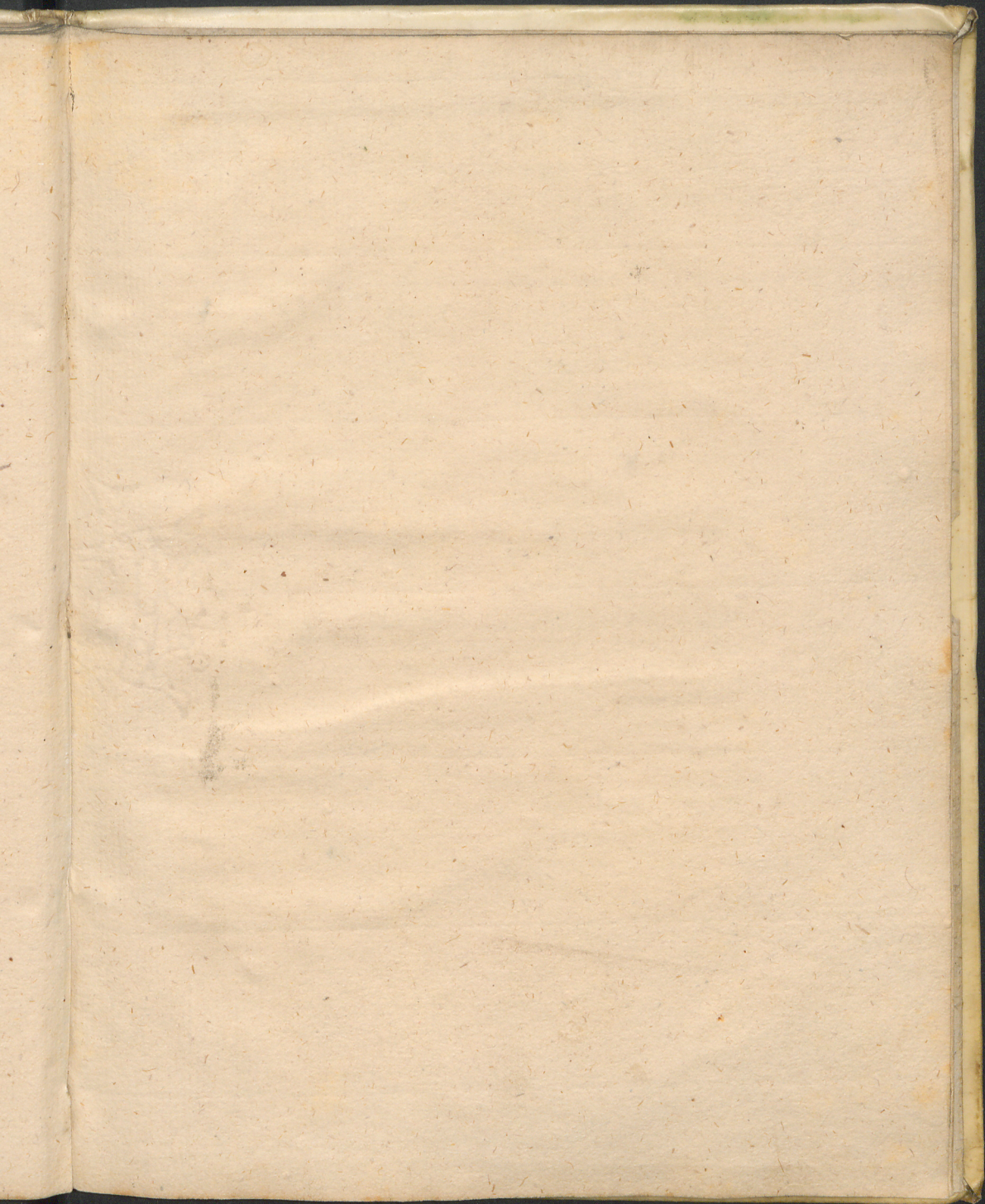
Sed jam receptui canendum. egoque fortassis Phormionem apud Hannibalem in praeceptis bellicis plus satis egi.

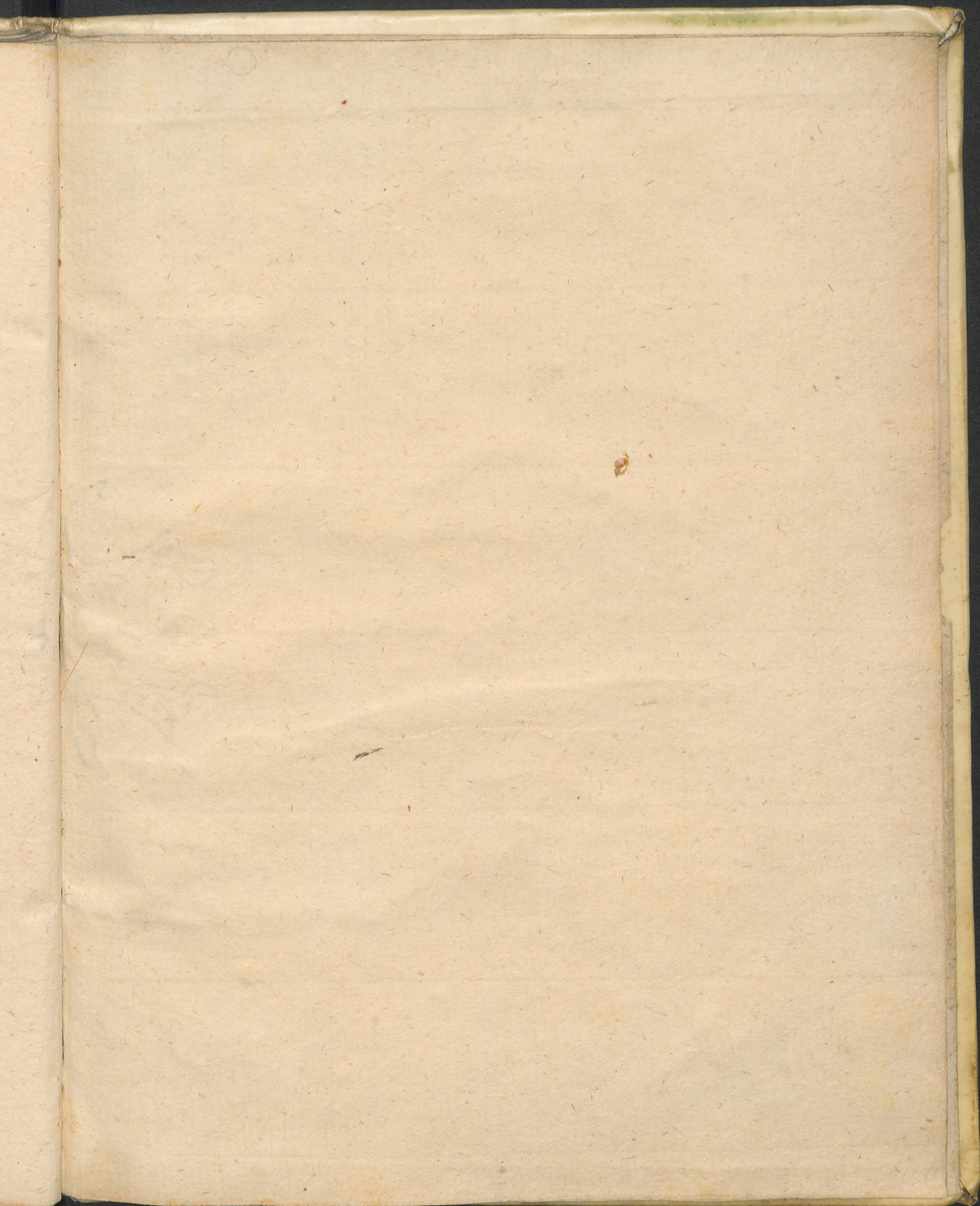
Quod superest orationis, ad te *GUILIEME PRINCEPS ILLUSTRISIME*, se convertet. Aspicias ergo Cyrum hunc intentis oculis, unoque aspectu: uno inquam aspectu, intentisque oculis, Cyrum hunc aspicias, atque

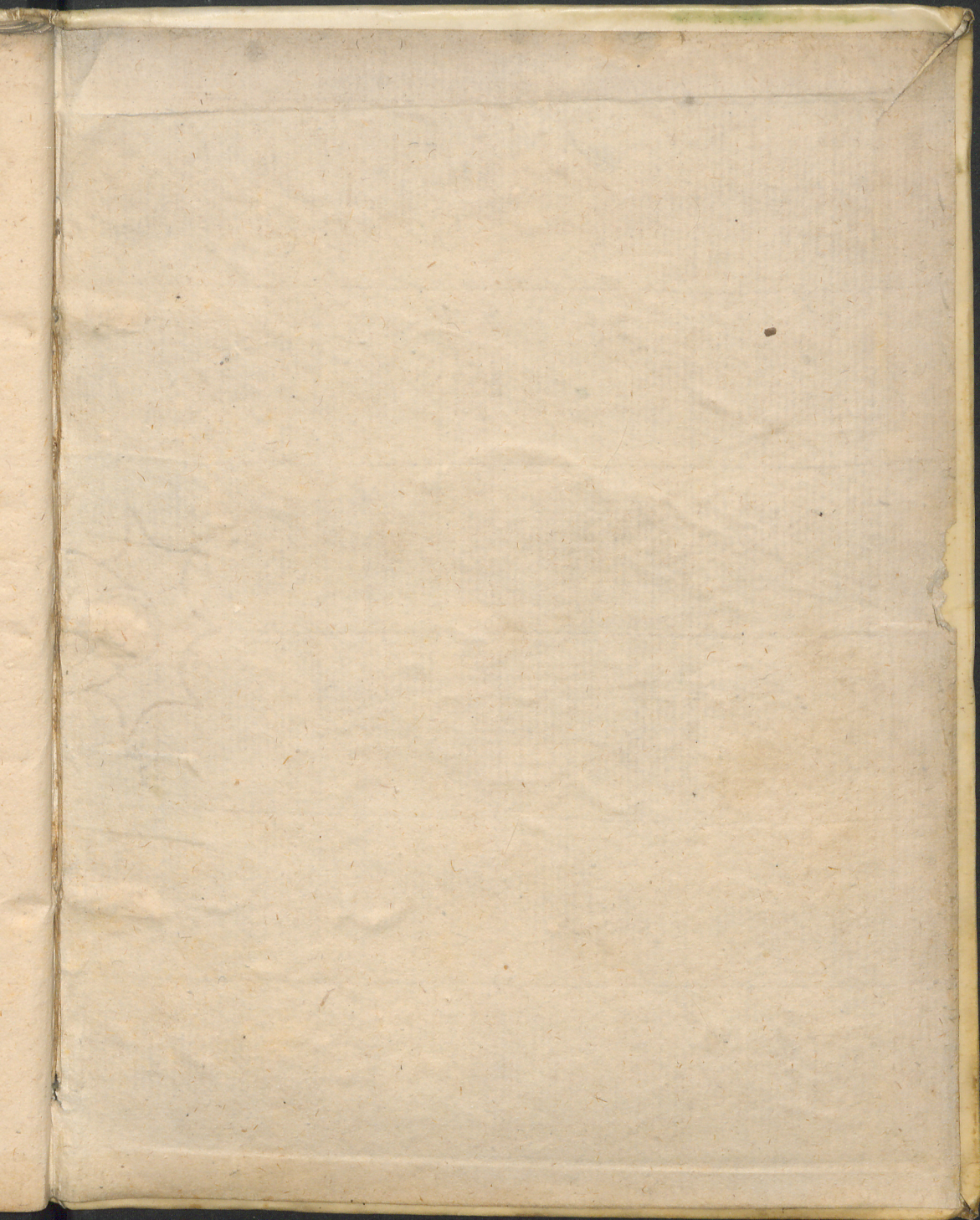
atq; sic cogites velim: omnino autem cogitare debe-
bis: cum ea habeas cum tanto Monarcha communia,
quæ communem hominum sortem superant, decere
te quoq; ut Cyri sis quam studiosissimus. Fuit ille
 $\psi\chi\lambda\omega\ \Phi\iota\lambda\omega\theta\rho\omega\pi\acute{\iota}\tau\eta\varsigma$ & $\kappa\epsilon\iota\ \Phi\iota\lambda\omicron\mu\epsilon\theta\acute{\epsilon}\tau\eta\varsigma$ & $\eta\ \Phi\iota\lambda\omicron\lambda\iota\mu\acute{\omega}\tau\eta\varsigma$. De te tuæq; nobilissima indole quid dicam?
Dicamnè verò an sileam? illinc me pudor, hinc veritas
in diversa rapit. auribus enim aliquid tuis tribuere
non est meum, neq; tu cupis, neq; tamen dissimulare
fas est. Dicam itaq; quod sentio: quod si laudatissi-
mum istud ingenium excolere perrexeris, futurum te
ipso te quodammodò majorem Principem. Neq; ve-
rò incitandi tui defunt tibi exempla domestica, Cyro-
haud inferiora. Quo patre natus sis non ignoras, Prin-
cipe immortalis & incomparabili: pietate, justitia &
armis strenui, cujus religionem & devotum erga do-
ctrinā Ecclesiæ synceram, cultusq; legitimos, ardorem
loquitur grata Curonia, loqueturq; quamdiu Musæ
concionabuntur divinæ. Bellicas autem ipsius virtute-
tes, nemo ex civibus tuis, nisi qui in patria sua peregrin-
natur, ignorat. Illustrissimum tuum parentem Divum
GOTTHARDVM, pietas, justitia, & fortitudo, pro Eccle-
sia proq; patria fortiter pugnans, ex tenebris hujus vitæ
eductum, in illa omnibus bonis circumfluentium ani-
morum luce collocaverant: à cujus beati Principis ve-
stigijs declinare aut aberrare, quàm esset à dignitate &
nomine tuo alienum, jam pridem te considerare, nul-
lus dubito. Taceo illustrissimam Dominam matrem
tuam, ANNAM MEGAPOLITANA stirpe satam, om-
nium virtutum heroicarum promtuarium & penu. cu-
jus fama augustissima major est, quàm ut his verbo-
rum angustijs à me possit concludi. Neq; hic quicq;

dico de illustrissimo fratre tuo, Principe FRIDERICO,
 adolescente regio & ad majora nato. Domi ergo ha-
 bes, unde discere regiam possis artem. Sed & hanc
omnigra virtutum Cyri, & togatarum & bellica-
 rum qualemcumq; tibi non ingratam fore, persuasum
 habeo: atq; ut ne ingrata sit, reverenter oro. jamq;
 quod grata sit, planè mihi polliceor. quomodo enim
 potest esse ingrata? Recognoscis in ea heroeas illius
 DIVI VIRI virtutes, cuius te hæredem agnoscis. Quo-
 què tendant vides, quibusvè procedant fundamentis
 admonitiones meæ de virtutum choro jugiter colen-
 do, reverenti ad te animo hætenus profectæ; quibus
 te currentem incitare voluimus, neque incitare dum
 desistimus. Ut nulli tui cogitatus, nulla dicta, nullæ a-
 ctiones vacent, Deo, justitia, veritate, prudentia. Ut
 perturbationes animi vehementiores freno Palladis
 injecto cohibeas; lascivientes & ferocientes appetitus
 ratione refrenes: ut animo infracto religionem, pa-
 triam, leges, defendas. in quibus anchoris si commo-
 ratus fueris: ut autem commorari possis, fons ille om-
 nis boni supplice tibi erit exorandus voce: neq; jactur-
 ram ullam, neq; naufragium facies ullum, sed, reipub:
 navem, gubernationi tuæ commissam, salvabis, & de-
 cus atq; splendorem tibi conciliabis. Nunquam enim
 DEO DUCE, VIRTUTEQ; COMITE, ad rerum sua-
 rum incrementum, nominisq; immortalitatem vaden-
 ti Deus immortalis defuit. atq; ut is tibi tuisq; lau-
 datissimis conatibus, adeoq; toti domui Cur-
 landiæ ne desit, sed clemens adsit, toto
 precor pectore, vestraq; vos
 meis vota conjungetis.

D I X I,

dico de illustrissimo
 adolescente regio &
 bes, unde discere re
 virtutum
 rum qualemuncq; til
 habeo: atq; ut ne in
 quod grata sit, planè
 potest esse ingrata?
 DIVI VIRI virtutes,
 què tendant vides, &
 admonitiones meæ d
 do, reverenti ad te an
 te currentem incitare
 desistimus. Ut nulli t
 ctiones vacent, Deo
 perturbationes animi
 injecto cohibeas; las
 ratione refrenes: ut
 triam, leges, defenda
 ratus fueris: ut autem
 nis boni supplice tibi
 ram ullam, neq; naufi
 navem, gubernationi
 cus atq; splendorem t
 DEO DUCE, VIRT
 rum incrementum, n
 ti Deus immortalis
 datissimis conatib
 landiæ ne del
 precor pe
 meis v

incipe FRIDERICO,
 ato. Domi ergo ha
 artem. Sed & hanc
 ogatarum & bellica
 tam fore, persuasum
 verenter oro. jamq;
 or. quomodo enim
 in ea heroicæ illius
 edem agnoscis. Quo
 cedant fundamentis
 choro jugiter colen
 us profectæ; quibus
 neque incitare dum
 nulla dicta, nullæ a
 itate, prudentia. Ut
 ores freno Palladis
 erocientes appetitus
 acto religionem, pa
 anchoris si commo
 possis, fons ille om
 us voce: neq; jactu
 ullum, sed, reipub:
 am, salvabis, & de
 s. Nunquam enim
 LITE, ad rerum sua
 mortalitatem vaden
 ut is tibi tuisq; lau
 poti domui Cur
 ns adsit, toto
 raq; vos
 etis.

